

XIX. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE İSLAM DÜŞÜNÜRLERİ

CİLT 1

26 Ekim 2023

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Editörler

Prof. Dr. Kemal SÖZEN

Prof. Dr. Sabri YILMAZ

Prof. Dr. Ali Kürşat TURGUT

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	302687
Tas. No:	922-97 040-4

İstanbul
DIVAN
Kitap
2023

070082
GASPIRALI İSMAİL BEY (1851-1914)

İsmail ŞİK

1. Hayatı

İsmail Bey, 31 Mart 1851 yılında Kırım'ın Bahçesaray ilçesine bağlı Avcıköy'de dünyaya gelmiştir. "Gaspıralı" nisbesi ise babasının memleketi ve doğum yerini belirten bir aidiyet ifadesidir. İsmail Bey'in hem annesi hem de babası Kırım'ın tanınmış ailelerinden olup, babası Çarlık Rusya'sının emekli bir teğmeni olan Mustafa Alioğlu, annesi Kırım'ın ileri gelenlerinden İlyas Mirza Kaytfoz'un kızı Fatma Hanım'dır.¹

İsmail Bey, ilkokulu Bahçesaray'ın bir Müslüman mektebinde tamamladıktan sonra Akmescit Erkek Ortaokulu'na devam etmiştir. Burada iki sene okumuş, ardından önce Voronej'de bir askerî okula daha sonra da Moskova'daki harp okuluna kayıt yaptırmıştır.²

Gaspıralı İsmail Bey, eğitim aldığı süre zarfında Çarlık Rusya'nın Müslüman Türkleri Slavlaştırma politikalarını gözlemlemiş ve bu baskı rejimine içten içe tepki gösterip düşünceleriyle muhalefet etmiştir. O, Moskova'da bulunduğu yıllarda Slavofil³ hareketinin ileri gelen şahsiyetlerinden Katkov ile tanışmıştır.⁴ Kendi milleti dışındaki tüm milletleri özellikle Müslüman-Türk toplumunu dışlayan, ikinci sınıf gören ırkçı (Slavcı) bu tavrın karşısında doğal olarak İsmail Bey'de tepki oluşmuştur. O, Müslüman Türk'ün şanlı tarihini öğrendikçe Türk milliyetçiliği fikrinde yoğunlaşır. Kavmiyetçi ve ırkçı fikirler gibi sadece ırk ve etnik yapıya dayanmayan, farklı ulusları dışlamayan, Türk İslam kültürü çerçevesinde kültür milliyetçiliği-

¹ Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kalam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Adana, (ismail_kelam@hotmail.com).

² Aydın, Mehmet Âkif, "Gaspıralı, İsmail Bey", *DİA*, c. XIII, s. 392; Koç, Yasemin, "İsmail Gaspıralı'nın Eserlerinde Kadın Tipleri Bağlamında Anneler ve Annelik Rollerini", *Gazi Üniversitesi III. Genç Akademisyenler Sempozyumu*, 23-24 Kasım 2015, s. 4.

³ Tokar, Mustafa, "İsmail Gaspıralı ve 'Dilde Birlik Fikri Üzerine'", (2 Kasım 2001'de Karapınar'da yapılan "İsmail Gaspıralı ve Fikir Hayatımız Üzerine Etkileri" adlı panelde sunulan bildiri) s. 31.

⁴ Aşırı sağcı, slavcı anlamına gelmektedir.

⁵ Devlet, Nadir, İsmail Bey (Gaspıralı), Ankara 1988, Ktb, s. 16.